

APRENTATGE I SERVEI: projectes en educació infantil^[1]

Pilar Folgueiras Bertomeu, Professora de la Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona
Esther Luna González, Professora de la Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona

RESUMEN

Aprendizaje y servicio: proyectos en educación infantil
 El aprendizaje y servicio es una metodología que pone en relación la escuela con su entorno, la comunidad. Las diferentes experiencias y proyectos que se llevan a cabo ponen de relieve su aplicabilidad en todos los niveles educativos (desde infantil hasta educación de adultos) y en todos los ámbitos de la educación (tanto formal como no formal). En este artículo presentamos la experiencia de dos proyectos en la etapa de educación infantil en cuanto al nivel de satisfacción que ha supuesto para los y las participantes en el proyecto.

ABSTRACT

Service learning: projects in childhood education
 Service learning is a methodology that links the school with their environment, the community. The different experiences and projects carried out highlight its applicability to all levels of education (from childhood education to adult education) and at all levels of education (both formal and non formal). This article presents the experience of two projects at the childhood education in relation with the level of satisfaction of the participants in the project.

INTRODUCCIÓ

"Crec que hi ha dos tipus d'aprenentatges. Un de tipus acadèmic i un altre un aprenentatge més intangible ... de valors, genera uns valors de solidaritat important; i, també, això, un aprenentatge d'alguna cosa que ens és comú, ja sigui des de l'àrea llengua, de matemàtiques, etc."
 (Directora, entrevista)

A l'etapa d'educació infantil d'una escola del municipi de Sant Vicenç dels Horts (Baix Llobregat) es duu a terme el projecte *Nosaltres formem part i per això (l'hort)*. Es considera una pràctica d'aprenentatge i servei en la mesura que s'aprèn i es genera, a la vegada, un servei. L'alumnat aprèn a conrear de forma ecològica i a tenir cura d'un hort al pati de l'escola amb l'ajuda d'un avi-pagès. S'intenta potenciar el treball cooperatiu entre diferents membres d'un entorn social (avis i àvies d'un Casal i d'una Llar) adonant-se que cadascú, des de la seva realitat, pot ensenyar, col·laborar i aprendre dels altres i de sí mateix. Es crea un vincle estret entre l'alumnat i l'avi-pagès del qual depèn en alguns aspectes per realitzar la tasca proposada.

QUÈ ÉS L'APRENTATGE I SERVEI?

L'aprenentatge i servei (a partir d'ara APS) és una proposta metodològica especialment efectiva per posar en pràctica continguts teòrics alhora que es promou la solidaritat i la responsabilitat (Billig, Jesse i Root, 2006). L'APS fomenta l'aprenentatge de l'alumnat a través de la seva participació activa en experiències associades al servei comunitari. D'aquesta manera, aquesta metodologia permet a l'alumnat implicar-se directament amb aquells a qui els ofereix un servei, adaptant-se a les seves necessitats i a una realitat que sovint és molt diferent de la que viu a l'aula. En això radiquen els seus majors impactes.

L'APS fomenta l'aprenentatge de l'alumnat a través de la seva

participació activa en experiències associades al servei comunitari, combina els processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte (Puig i Palos, 2006). Els elements que el caracteritzen són:

- Estar protagonitzat per l'alumnat
- Atendre solidàriament a una necessitat real i sentida per la comunitat
- Estar planificat dins de la programació curricular de l'alumnat
- Realitzar un projecte de servei
- Reflexionar, críticament, durant tot el procés

Per tant, aquesta metodologia implica la combinació de dos elements clau: l'aprenentatge curricular i el servei a la comunitat. De fet, la consideració d'aquests dos elements, porta a la Universitat de Stanford (Service-Learning 2000 Center, 1996) a presentar aquests dos conceptes i la tensió entre ells en els "quadrants de l'aprenentatge-servei":

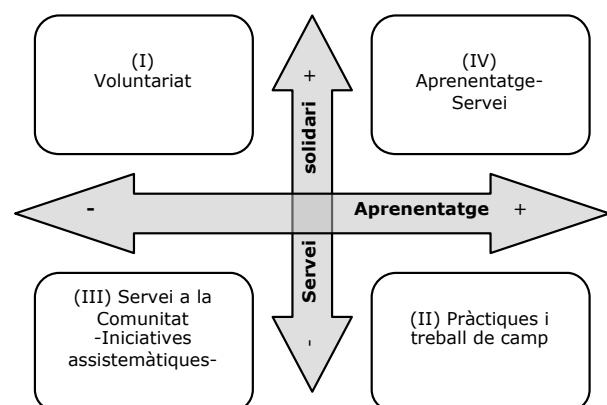

FIGURA 1. Service-Learning Quadrants. Service-Learning 2000 Center, (1996).

El contingut d'aquesta figura és àmpliament utilitzat a la bibliografia per diferenciar l'APS d'altres activitats similars amb les que sol confondre's; voluntariat, treball de camp i altres activitats puntuals. L'APS possibilita realitzar projectes on l'alumnat ocupa un paper rellevant en tot el procés: diagnòstic, formulació d'un pla d'acció, seguiment i avaluació. El servei és tan important com els objectius d'aprenentatge i ha de respondre a necessitats socials i estar vinculat amb els continguts curriculars.

ALGUNES EXPERIÈNCIES

Nosaltres formem part i per això (l'hort). Aquest projecte, tal com s'esmentava anteriorment, estableix una col·laboració entre un Casal i una Llars d'Avis i Àvies del municipi de Sant Vicenç dels Horts i l'alumnat d'una escola d'infantil del mateix municipi (*servei*). En la mesura que col·laboren conjuntament, l'alumnat va adquirint una sèrie de coneixements, actituds i habilitats, alhora que millora i augmenta l'empatia i els continguts vinculats amb les diferents àrees que es treballen a infantil (*aprenentatge*).

iEls colors no tenen edat! Consisteix en un intercanvi entre dues generacions (avis i àvies del municipi de Sant Andreu de la Barca i alumnat d'educació infantil) a través de l'eina d'aproximació: el dibuix i la pintura. L'objectiu és millorar la cohesió social a través del coneixement mutu i l'intercanvi de sabers i habilitats (*servei*), alhora que es millora la competència cultural artística, l'autonomia i la iniciativa personal, social i ciutadana; així com la capacitat per aprendre a aprendre (*aprenentatge*).

GRAU DE SATISFACCIÓ DELS NENS I NENES EN ELS PROJECTES D'APS

Amb l'objectiu de conèixer el grau de satisfacció de l'alumnat implicat en projectes d'APS, realitzem una investigació per conèixer, des de la veu dels propis participants involucrats en el projecte (alumnat i professorat d'infantil, tècnics de l'ajuntament i responsables de les entitats), la seva experiència viscuda. Per això realitzem entrevistes, dinàmiques grupals a l'aula i anàlisi de documents del propi projecte i de productes realitzats per l'alumnat.

Com a resultats de la recerca, destaquem quatre aspectes importants que comporten un nivell de satisfacció elevat en l'alumnat: grau de coneixement, aprenentatge, alt nivell d'implicació del professorat i beneficis a nivell personal, professional i social. A continuació expliquem cada un d'aquests aspectes amb les seves corresponents evidències.

Grau de coneixement

Aquest fa referència a la percepció del projecte que té l'alumnat que participa. Si bé l'alumnat no té molta consciència del nom del projecte en sí, sí que ho recorden en quant els fas una descripció aproximada del mateix:

"Crec que ells tenen consciència que aquesta activitat es diu iEls colors no tenen edat! Pot ser als de P4 els has de dir: quan vénen els avis". (Professora, entrevista)

Això es pot comprovar també en les respostes obtingudes per part de l'alumnat quan se'ls pregunta què han fet en el projecte:

"Pintar" (Alumnat Infantil, dinàmica de grup)

"Pintem una muntanya" (Alumne, dinàmica)

"També plantem cebes" (Alumne, dinàmica)

Aprenentatge

El professorat coincideix que la realització d'aquest tipus de projectes implica un nivell de satisfacció elevat en la mesura que dóna un sentit als continguts que l'alumnat ha d'aprendre en la seva etapa educativa; ho consideren com un factor motivacional resultat del tipus d'aprenentatge experiencial que vivència l'alumnat:

"Això és el motor, la motivació. Arribar a classe i obrir el llibre per la pàgina 23 no té molt sentit. Cal trobar el sentit." (Directora, entrevista)

Cal destacar que el professorat reclama la necessitat d'aquest aprenentatge experiencial a les entitats que participen en el projecte, convertint-se també en un factor motivacional cap als membres d'aquestes entitats en la mesura que això comporta una relació horitzontal i recíproca. Tenint en compte les característiques que defineixen l'APS (Furco, 2003; Exley, 2004 i Tapia, 2006), observem que el nivell de satisfacció està en concordança amb una de les característiques que la defineixen (aprenentatge). No obstant, el nivell de satisfacció de la participació en projectes d'aquestes característiques no recau única i exclusivament en l'aprenentatge de continguts acadèmics, tal com indicàvem anteriorment, sinó també en l'aprenentatge de valors fruit, en moltes ocasions, de la interacció amb els participants de les entitats on fan el servei:

"És excel·lent. Aprenen molt més que amb nosaltres. Nens que no poden estar quiets, quan els ensenya l'avi, és increïble, estan molt més atents, són molts més comprensius. Ho fem pel valor afegit perquè una tècnica com a tal la poden aprendre a classe." (Professora, entrevista)

Cal destacar que, en certes ocasions, aquest aprenentatge de valors no és intencional des d'un principi -quan es posa en marxa el projecte- sinó que s'aprecia a mesura que el projecte avança, considerant un valor afegit de l'experiència i convertint-se en un element més en quant al nivell de satisfacció de realitzar-lo. D'alguna manera, també podem considerar que l'alumnat, si bé no explicita un aprenentatge de valors, sí que posa en relació l'aprenentatge amb els participants de l'entitat:

"Hem anat a l'hort (...) Amb els avis de la llar" (Alumna, dinàmica)

Una altra de les característiques claus del procés és el protagonisme de l'alumnat. El professorat destaca aquest aspecte com un element clau de satisfacció:

"Els nens es senten els protagonistes de tot. Nosaltres el que

fem és acompanyar.” (Directora, entrevista)

Alt nivell d'implicació del professorat participant

En certes ocasions, es destaca una certa reticència cap a l'inici de la proposta, però emfatitzen que aquest tipus de projectes impliquen una coordinació de tot l'equip convertint-se en un factor d'èxit important que comporta un major nivell de satisfacció cap als resultats obtinguts:

“Els companys em deien que quan els vaig fer la proposta no sabien que tindria tant d'èxit. És clar, estava tota l'escola implicada. Els nens petits no callia que es quedessin, però els feia il·lusió rebre a les famílies perquè estaven les mares, les ties, etc. I els grans es van quedar més tard de l'horari normal”.
(Directora, entrevista)

Beneficis a nivell personal, professional i social

En relació amb això, la coordinació que comporta un projecte d'APS desencadena que el professorat, alumnat, famílies i entitats ho visquin com un projecte comú, un projecte de la comunitat educativa, com un tret identitari que satisfà a nivell personal, professional i social:

“Jo crec que aquestes coses omplen molt perquè és el que dona sentit al que estàs fent. Implicar tota l'escola en un projecte comú ... perquè, és clar, estar tots tancats en les seves aules fent classe està bé, però que un cop l'escola s'impliqui en un projecte comú, no té preu. És una satisfacció personal però que va més enllà, potser jo he estat el motor impulsor, però això no tindria èxit si tot el conjunt de la comunitat educativa del centre no s'impliqués. Quan veus que fins el conserge, les dones de la neteja ... penses que val la pena portar projectes d'aquests, t'omple molt. Veus que té un sentit el que fem. És un tret característic de l'escola, que tingui sentit el que fem.” (Directora, entrevista)

Aquests beneficis també s'entreveuen en tant que la realització de projectes d'APS suposa un baix cost en relació amb el benefici que s'obté, els resultats són més grans que l'esforç dedicat:

“Els avis vénen a l'escola. Són dos dies, un dia per curs. En realitat son dues hores, el que no suposa res de distorsió, però l'impacte és bastant. Els avis estan encantats de venir i el retorn que et ve de la Llar de jubilats és fantàstic.”
(Professora, entrevista)

Finalment, destacar que el grau de satisfacció del professorat en la participació de projectes d'APS també es manifesta en la promoció que fan sobre la importància de realitzar projectes d'aquest tipus. Aquesta importància també recau en la necessitat d'un treball en xarxa i en comú amb la comunitat que reforcin els aspectes destacats anteriorment:

“Cal fer coses així perquè hem d'estar en xarxa, l'escola no pot ser un lloc on vénen aquí dins i aprenen.”
(Directora, entrevista)

Òbviament aquest grau de satisfacció del professorat reverteix positivament en el grau de satisfacció de l'alumnat.

VALORACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

A tall de conclusió volem destacar que, durant les dues dinàmiques realitzades amb l'alumnat, es mostren molt satisfets, tot i que no ho manifesten verbalment -només expressen frases molt curtes del tipus m'ha agradat-, es desprèn del seu comportament i actitud durant la realització de les dinàmiques. Fins i tot ens fan dibuixos que representen el que per ells és el projecte.

Els resultats obtinguts en aquesta investigació sobre els projectes d'APS a infantil, ens porta a considerar que es podria ampliar aquesta modalitat de projectes amb tota l'etapa infantil, ja que és un moment idoni per començar a conrear valors com la solidaritat, la participació, el bé comú, etc.

Referències Bibliogràfiques:

- Billig, S., Jesse, D. & Root, S. (2006). The impact of service-learning on high school students' civic engagement. Evaluation report prepared for the Carnegie Corporation of New York. Denver, CO: RMC Research Corporation.
- Exley, R.J. (2004). A Critique of the Civic Engagement Model. In B. Speck & S. Hoppe (Eds.), *Service-Learning: History, Theory, and Issues* (pp. 85-97). Westport, Connecticut: Praeger Publishers.
- Furco, A. (2003). Issues of definition and program diversity in the study of service-learning. In S.H. Billig and A.S. Waterman (Eds.), *Studying Service-Learning: Innovations in Education Research Methodology*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Puig, J.M. y Palos, J. (2006). Rasgos pedagógicos del Aprendizaje y Servicio. *Cuadernos de pedagogía*, 357, 60-63.
- Service-Learning 2000 Center (1996). *Service-learning Quadrants*. California: Stanford University.
- Tapia, M. N. (2006). *Aprendizaje y servicio solidario en el sistema educativo y las organizaciones juveniles*. Buenos Aires: Ciudad Nueva.

Nota:

[1] Recerca financada per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona (ICE).

Els nostres agraïments al professorat i a la coordinació dels centres educatius participants, als i a les responsables i participants de les entitats, a l'alumnat i al Centre Promotor d'Aprenentatge Servei.

Correspondència amb les autores:

Pilar Folgueiras Bertomeu. Professora de la Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona. E-mail: pfolgueiras@ub.edu.

Esther Luna González. Professora de la Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona. E-mail: eluna@ub.edu.